

OTKRIVAJUĆI ULICU GRANT I OKOLICU

- crtice iz *San Franciska* -

Nihad Hasanović

"Prije 11. septembra bilo je više posla, a i više turista", prisjeća se Elisa, recepcionerka u *The Fitzgerald Hotel*, gdje sam odsjeo. "Hotelske cijene sada su prepolovljene. Pet dana radimo, dva dana smo slobodni, *cinco días de trabajo y dos días off*." Nekada se plaćalo sto četrdeset dolara za sobu koja je mene zapala, a koju opskurna mecenatska nevladina organizacija sada plaća šezdeset pet dolara po danu, na moje ime. Elisa živi u San Francisku već dvije godine, sa bratom. Ne tišti je nostalgija za domovinom Salvadorom, samo se ponekad zaželi kupanja u oceanu (*como un pescado*). Ovdajšnja hrana joj se mnogo ne dopada, meksički restorani su solidan nadomjestak, ali ne i pohvalan. Stan joj je dole, kod Castra, u Missionu. U L.A.-u joj se ne živi: tamo su plaće tanje, ali je stanarina niža, skroz jeftino, dok se ovdje više zaradi, ali da iznajmiš stan, moraš istresti gutu para. Nije joj do udaje, budući da u braku ništa ne možeš uštediti. Planira turistički posjet Grčkoj. Posjeduje radnu dozvolu, a toliko žuđeno američko državljanstvo još nije stekla. "Toplije vrijeme mi više paše, u San Francisku je vazda prohladno... magle. Tek tamo u Santa Cruzu, kako ono bijaše, da, u Santa Cruzu, može se kupati. Samo, opasno je zbog ajkula."

Neka se prostor ureže u mišiće, neka umara tijelo, neka ga iscrpi. Ulice pohraniti u noge, u očne jabučice, u organizam, u meso. Tragajući za putem prema toliko fotografisanom crvenom mostu, koji, pored ostalih destinacija, vodi i u mjesto uzbudljivog imena Tiburón (Ajkula), doživjeh *déjà vu* nekoliko koraka od križanja 25. avenije i Lake Streeta. Da budem još precizniji: bizarno psihičko stanje u trajanju od nekoliko nanosekundi desilo se u 25. aveniji, broj 190. Učinilo mi se da sam tu blagu nizbrdicu sanjao. Odsanjano parče zemlje između Lake Streeta i El camino del mar. Ubrzo ću se i izgubiti. Trebaće mi više od sat vremena da pronađem put do pacifičke obale, sa koje se jedan jedini surfer sa daskom zalijeće u valove, praćen pogledom golog staronje. Sredina je novembra, tog jutra ustao sam rano i pratio sljedeći itinerar: od hotela u Post Streetu do Haight Ashburyja, preko parka Golden Gate, do čuvenog istoimenog mosta, potom obalom do Ghirardelli Squarea, gdje popih toplu čokoladu i pročaskah sa curom zaposlenom u prodavnici sunčanih naočala. U radnju niko nije ušao u pola sata koliko smo pričali, oboje na nečistom engleskom jeziku, ja sa primjetnim istočnoevropskim zastranjenjima u izgovoru, a ona sa jasno, odviše jasno izgovorenim suglasnicima i samoglasnicima, sa ponosnim nepčanim "r", tako da sam pretpostavljao da je iz neke latinoameričke zemlje. Vidjećemo se još jednom, sasvim slučajno, u Castru, *gay-lesbian* kvartu, gdje djevojka takođe radi u drugoj

prodavnici naočala. Moj prvi dan u San Francisku. Raspao sam se od hodanja. Da obnovim energiju, progutao sam dvije multivitaminske tablete zalivši ih đusom iz tetrapaka. Dovoljno da se oporavim za sutrašnji dan, kada ću opet naletjeti na pomenutu curu u znamenitom gay-kvartu. Tada će zauzeti rezervisano držanje prema meni, vjerovatno misleći da je proganjam.

~

Drugi, slučajni, doručak sa Parižaninom Sergeom Martinezom, inženjerom mašinstva. "Mogu da razumijem kako se čovjek srozava do klošara", objašnjava mi dok šetamo po četvrti Tenderloin, beskućničkoj teritoriji, nadomak Post Streeta, gdje se nižu luksuzni hoteli. Zastadosmo u svježem, sunčanom danu. Pedesetogodišnji Francuz zagledao se u nekoliko Crnaca. Bučno su raspravljali, gurkali se, kao da su se spremali za kavgu. "To je onaj saksofonista o kojem sam ti govorio", upire prstom Serge. "Živio u Francuskoj, parla francuski, svirao je po turnejama s izvrsnim bendovima. Posljednji mu se bend rasuo, a on se vratio u Ameriku i proklošario se, razumijem to. Kada sam ja izgubio posao, pao sam u depresiju, nisam mogao naći novo zaposlenje, moji odnosi sa prijateljima su se poremetili, ne zato što sam ja besposličario, pa su me prezirali, bili su dobri prema meni, nego ja, ja sam se osjećao ništavnim, na koncu nisam imao hrabrosti da priđem ženama. Prestao sam ustajati rano, nisam mario ni za brijanje, ni za šišanje, ni za češljanje, a bogme ni

za kupanje, kao ovi u Tenderloinu. Kad, nazva me prijatelj, prije poznanik, i upita me bih li preuzeo jedan *boulot*, to nije posao za njega, ne odgovara mu, a meni bi dobro došao. Prihvatim. Potrajalo je to nekih mjesec dana, međutim u tom kratkom periodu rintanja, dobih snagu i počeh se opet brinuti za samoga sebe. Evo, ovaj novi posao... radim već... koliko? (Broji prste.) Jedan, dva, tri, četiri, pet, šest, sedam, osam mjeseci... Mnogo sam pio u ono vrijeme, mnogo..." Žurno prođemo rubom finansijskog distrikta u dubokim sjenama poslovnih zgrada i zaputimo se prema platou Union Squarea. U ovom gradu nije lako, kao u Francuskoj ili Bosni, naći zgodno mjesto za kontemplaciju i kafendisanje. Uz dva espressa (moj je *with a splash of milk*) naglabamo o jeziku, Njemačkoj, Švarcvaldu, ja kojiput zirnem na ulja na platnu, postakljena i izložena na prodaju. Zagledam se u palme koje ukrašavaju trg. Tih palmi nema u Coppolinom filmu *The Conversation* iz 1974., koji je sniman i na ovoj lokaciji, gdje nas dvojica ćejfimo.

Sergea nervira to što neke riječi iščezavaju iz francuskog. "Obrišite to", prekida izlaganje, "imate nešto na nosu." Pjenica od kafe. Čudi se kako je neki student književnosti pokazao veliko neznanje u TV-emisiji: nije znao šta znači *goguenard*! Pod uticajem engleskog jezika, predmeti i fenomeni su sve manje *désuets*, a sve više *obsolètes*. Onda one multipraktik-riječi, poput *cool*. Posjetio je Guatemala City: "Opasan je to grad, proveo sam tamo samo jedan dan. Liči na orijentalne bazare, iako

nikad nisam bio na Orijentu. Ali tako ga zamišljam. Starosjedioce u Chiapasu odlikuje više dostojanstva nego njihove sapatnike u Meksiko Sitiju, gdje bijeda leži, gmiže, smrdi i pruža ruku u svakom kvartu, u svakoj ulici..." Michela Houellebecq ne smatra ni velikim piscem ni briljantnim stilistom - Serge je rastao na drugačijoj lektiri. Sa bradom starom dva-tri dana, moj hotelski komšija, tu, dvoje vrata od sobe 307, ukrcao se, danas u podne, u *shuttle/navette*, koji ga je odveo do aerodroma. Nakon obilaska američkih prijatelja, višednevnog lunjanja po gradu i odlaska na koncert Rolling Stonesa, otputovao je direktnom linijom za Pariz, u zrakoplovu po nesrećama poznate aviokompanije *United Airlines*.

~

Osam tinejdžera brejkdensaju na Market Streetu: tri Hispanca, jedan Afroamerikanac, jedan bijelac... Blok dalje, ulični muzičar frenetično bubnja po plastičnim kantama i čudnovatim metalnim objektima, po poštanskom sandučetu i kantama za smeće, po trotoaru i torbama slušatelja. Bubnja i vatrenim palicama, guta plamen, gasi ga i pali. Osmijeh mu se urezao u lice. Tip nalik na Jimija Hendrixa prebira po žicama električne gitare pomažući bubnjaru, koji publici najavljuje put u Njujork, zbog čega moli dobre ljude da ga finansijski potpomognu. Opet na Market Street: steper u lepršavim somotnim pantalonama, ogrnut sakoom preko nagog trupa. U kineskoj četvrti starac improvizuje

na saksofonu. Minut hoda od njega uzmrđani flautista izvodi kratke i živahne kompozicije gledajući prolaznike ispod oka, očekujući milostinju. Bijednici iz Tenderloina, bez nasrtljivosti i ne bez ljubaznosti, tresu uglavnom praznim limenkama, koje se nadaju šumu papirnatog dolara, zveketu kovanica. Kada nakupe dovoljno novca, povući će se u svoj usmrdjeli kvart, gdje, po riječima Sergea Martineza, svaku noć neko bude ranjen ili ubijen.

~

Oniži frik, koji je prevalio tridesetu, dugobrad i poduže kose, u crnom sveteru i crnim hlačama, gilja od restorana do restorana, od kafića do parova što šetaju po pločniku. Svakom pruža tri ruže, koje u ovom poodmaklom sutonu mogu proći i kao dalje. Naglo stane, načini brz polukrug, premišlja se gdje će, gdje da uđe, kome da se prilijepi, kome da uvali to cvijeće, čije se latice već suše po rubovima.

~

Penjao sam se Haight Ashburyjem, nekadašnjim žarištem hipi-kulture, stjecištem *beat*-pjesnika i razmaženih *baby-boomera* koji su se tovili psihodelicima i vjerovali u magičnu moć riječi "ljubav". Tu mi se obraća prosjak mojih godina, rumenog lica, sa zelenom vunenom kapom na glavi. U šesnaestoj je zdipio kola od starog i pobjegao od kuće. Otac ga je tužio i sin je kažnjen: godinu dana u popravnom domu za maloljetnike. Po odsluženju kazne, opredjeljuje se za beskućništvo. Otad, nešto više od

deset godina, živi na ulici, bez igdje ičega, osim ruksaka i onog što mu se udijeli. Spava u parku, ljeti je u San Francisku, a zimi u San Diegu, tamo je toplije. Bulji u viktorijanske kuće psihodeličnih boja. Savjetuje me da obavezno odem pogledati ljubičastu kuću Jerryja Garcije. Lokaciju mi precizira mladić koji mom vršnjaku donosi *lasagne* u stiropornoj kutiji. "*Blessings, blessings!*", zahvaljuje mu se prosjak nezdravo crvenog lica. Da mu je zapaliti za Južnu Ameriku... Žali se da na Haightu više nema hipija, samo pankeri, *glitter punks*. Udaljim se, žigne me, izbrojim četiri novčića od po dvadeset pet centi, vratim se do momka i tutnem mu novac u šaku. "*Blessings, blessings!*"

~

Prepješačio sam cijelu Ulicu Grant, koja prolazi kroz Kinu i Italiju i osluškuje bluz, virka na Ferlinghettijevu knjižaru *City Lights*, na njene zastave protesta. Kada sam ušao u gostionicu, bio je *happy hour*. Sad je već prošla ponoć, poručujem drugu kriglu piva u pivnici *San Francisco Brewing Company*, u koju sam došao na preporuku cure iz prodavnice sunčanih naočala. Od šankera saznajem da je pivnica stara sedamnaest godina i da je to mnogo vremena. "Nekada se piva", dodaje, "nije smjela proizvoditi u gostionicama. Tada je *budweiser* carevao." Prija mi kvasiti grlo grkom tečnošću i slušati onog Meksikanca, takođe nalakćenog na šank, kako čakula i hvališe se. Odlično se razumije ne samo u meksičku, već i u argentinsku kuhinju, pa i u američku, španjolsku, talijansku

naravno, ali i u francusku, prebogatu cakama i zamkama. Radno vrijeme mu je od deset ujutro do deset ujutro, pola dana je glavni kuhar u pivnici, sa dva "niža", podređena kuhara, a drugu polovinu dana kuha u talijanskom restoranu. Iz svega toga proizilazi da nikad ne spava, ukoliko već spavajući ne priprema jela. Biće da nam je alkohol počeo udarati u glavu: ili je on baljezgao ili sam ga ja nepažljivo slušao. Kulinarskim vještinama naučio se još u Hidalgu. Već je godinicu u Kaliforniji, četrdesetak mu je godina, zaradi tri hiljadarke mjesečno, postotak odvoji i pošalje ženi i djeci u Meksiko. Stanuje sa još tri zemljaka kod Civic Centra, dobro mu je, hu, dobro. Ne uči mu se jezik *gringosa*, dosta mu je to što je naučio engleske riječi iz područja gastronomije, tako da može razumjeti recepte, više mu ne treba. Ruski ugostitelji su bogatiji, masnije plaćaju od Talijana i Kineza. Meksikančevi korijeni sežu do naroda *Nahuas*. "Samo, moji pra-pra-pra... roditelji su se odmetnuli od svog naroda, pošpanjolili se, i evo mene sad ovdje u Kaliforniji i šta?", grohotni smijeh protresa krupnu, okruglu glavu Meksikančevu. "*¡Salud!*", kucnemo se čašama. Još bi on pio, tek je jedan sat, prošao je *happy hour*, ali meni se više ne sjedi. Busevi više ne voze, pa sam krenuo kroz China Town Ulicom Grant, prošao kroz kapiju u pagoda-stilu, dekoriranu skulpturom zmaja, da bih se obreo u Post Streetu. Beskućnici su se već ušuškali u niše uz ulazna vrata pozatvaranih butika visoke mode. Jedan, drugi, treći se sklopčao pred Armanijevom radnjom. "Sve je ovo nekad

bilo naše", odjekuju mi u glavi riječi Fidela Castra, kako se zove moj malopredašnji sagovornik Meksikanac, iz Avenije Columbus. "Sve je ovo bilo naše: i Kalifornija, i Nevada, i Arizona, i Florida, i Teksas."

~

Pretposljednji dan, na uglu Ulice Powell, koja izvire iz središnjeg trga, privući će me iskidano, toplo, rasplesano tuturukanje šezdeset i tri godine starog sopran-saksofona Raulovog. S druge strane ulice, čuo sam, na dan dolaska u ovaj kalifornijski grad, dvije žene kako, živo gestikulirajući, šalju u hladnjikavu večer vesele psovke sa jakim krajiškim akcentom. Mršavi Latino, u četvrtoj deceniji života, sa crnim kožnim kačketom i po jednom uspravnom brazdom na upalim obrazima, cupka dok svira, vrti se ukруг i grčevito saginje. Iz svog instrumenta izbacuje nepredvidljivosti, šarene džez-dionice ravno u lice plavokosom djetetu u kolicima koja gura nasmiješena i pomalo zbunjena žena. Zgrne i trideset dolara po satu, a ako ga sreća ne posluži, petnaest. Sviraće još deset minuta, zatim šiba u pravcu sportske dvorane. Ondje će sačekati izlazeću publiku i zaraditi 150 dolara za sat vremena. Nagovorim ga da mi odsvira *Song for my father*, kao *hommage* sarajevskom baru u kojem sam visio prvih poslijeratnih godina. Najprije se nije mogao sjetiti kompozicije, potom je otpjevušio slavni refren i najzad odsvirao cijelu stvar uz dosta zastajanja i veselih aberacija.

Raul je član bezimenog benda. "Za džez treba patiti", kaže, "biti sam, sjeban, ne možeš džezirati ako je pored tebe tvoja *old lady*. Džez je najteži (Podiže dlan u visinu očiju.), džez je vrhunac. Rok je lagan. Za džez treba (Udara se po grudima.)... ovdje." Kupiće novi saksofon. Obazre se na instrument u kutiji koju će ubrzo zaklopiti. Reče vedro: "*She's old.*"